

Pedagogické dielo Ľudovíta Bakoša

(9. 10. 1919 — 15. 2. 1974)

Prof. PhDr. Josef Mátej, DrSc.,

Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

Deviateho októbra 1979. roku si pripomíname nedožitú šesťdesiatu narodeniny významného československého marxistického pedagóga profesora PhDr. Ľudovíta Bakoša, CSc., ktorý zomrel v najtvorivejšom veku svojho života, ani nie 55-ročný.¹⁾ Už jedno kvinkvénium chýba nielen na svojom pracovisku — na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ale aj v československej pedagogike. Nielen v pedagogických kruhoch, ale i v širšej verejnosti kultúrnoosvetových pracovníkov často spomínajú na tohto socialistického vedca, múdreho, charakterného človeka, úprimného priateľa a oddaného súdruha. Neraz by nám bola treba jeho múdra a rozvážna rada, pomoc, povzbudzujúce slovo a optimizmus; mnohokrát nám chýba jeho citlivý, uznanlivý, ohľaduplný a láskavý vzťah k ľuďom. Profesor Bakoš ostal v spomienkach nielen tých, ktorí ho dlhšie a dôverne poznali, ale aj v pamäti tisícov svojich bývalých študentov z gymnázií v Žiline, Banskej Štiavnici a v Bratislave a z Vysokej školy pedagogickej a Filozofickej fakulty UK v Bratislave i množstva pedagogických, školských a kultúrnych pracovníkov v celej ČSSR človekom-pedagógom nevšedných intelektuálnych a morálno-politických kvalít, človekom, na ktorého nemožno zabudnúť.

V tomto článku sa pokúsime zhodnotiť pedagogické dielo Ľudovíta Bakoša, vychádzajúc z jeho rozsiahlej, tridsaťročnej aktívnej pedagogickej činnosti ako stredoškolského a vysokoškolského učiteľa a pedagogického teoretika.

¹⁾ Autor tohto článku uverejnil nekrológ *Za univ. prof. PhDr. Ľudovítom Bakošom* v časopise *Pedagogika*, 24, 1974, č. 3, s. 353—356, v ktorom sú hlavné údaje o živote a diele Ľ. Bakoša.

Z talentovaného stredoškolského profesora, ktorý mal aprobáciu pre vyučovanie filozofie a latinčiny na gymnáziách (získal ju r. 1943), ale viac inklinoval k filozofii (z nej robil aj doktorát r. 1947 na tému „Ľudovít Štúr ako filozof“), po oslobodení Československa r. 1945 stal sa významným pedagogickým teoretikom. Hoci spočiatku sa viac orientoval na dejiny filozofie, jeho vedecký záujem sa vykryštalizoval pre pedagogiku.

U veľkých pedagógov skúmame, aké pedagogické myšlienky vyslovili vo svojich prvých publikovaných prácach, vo svojich „pedagogických prvosienkach“. Keď skúmame genézu pedagogického diela profesora Ľudovíta Bakoša, zistíme, že svoje pedagogické „krédo“ vyslovil čiastočne už v článku „Škola a život“ v Národných novinách zo dňa 2. októbra 1943. Vtedy 24-ročný pokrokovy a antifašisticky zmýšľajúci profesor žilinského gymnázia vyjadril pozoruhodné myšlienky o škole a výchove. Kriticky poukázal na to, že školská výchova sa zvrhla zväčša na didaktický materializmus. No viac ako problém všeobecného a odborného vzdelania sú palčivé otázky mravnej výchovy. Nedostatky vo vedomostiach, ktoré neposkytne škola, sa dajú v živote doplniť. Avšak problém mravnej výchovy je zo dňa na deň akútnejší. Príčiny neúspechu sa vidia obyčajne v zanedbávaní mravnej výchovy v škole, alebo v jej zlom metodickom uskutočňovaní. Podľa Bakoša „vychovávateľia musia slúžiť svojim žiakom ako vzor, lebo príklady najlepšie priťahujú, musia byť mravne a charakterne silní, aby nestratili orientáciu na križovatke najrozmanitejších náhľadov“.²⁾ Pri dosahovaní cieľov mravnej výchovy má vychovávateľom pomáhať v prvom rade dobrá rodinná výchova. Ľudovít Bakoš napísal v tomto článku záverom, že hlavným činiteľom pri rozumovej a mravnej výchove v škole je učiteľ.

Ak sa zamýšľame nad týmito Bakošovými myšlienkami, zistíme, že v nich vyslovil ozaj závažné postuláty, ktoré sa usiloval aj sám realizovať nielen v pedagogickej praxi, ale i v pedagogickej teórii. V týchto myšlienkach načrtol vlastne i program svojej budúcej vedeckej práce v pedagogike, ktorý sa snažil postupne aj uskutočňovať.

Vo vývine pedagogického myslenia Ľudovíta Bakoša po roku 1945 zisťujeme, že sa postupne sústredil na skúmanie týchto problémov: 1. dejiny pedagogiky, 2. sovietska pedagogika, 3. teória výchovy a 4. pe-deutológia.

V dejinách pedagogiky venoval veľkú pozornosť štúdiu života a diela Ľudovíta Štúra, významného slovenského národného buditeľa, politika, filozofa a pedagóga 19. storočia. Táto pozoruhodná osobnosť slovenských dejín ho zaujala už v jeho dizertačnej práci, ale najmä v monografii Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu

²⁾ Bakoš, Ľ.: *Škola a život*. Národné noviny, 2. 10. 1943.

(Bratislava, SAV 1957). V nej na základe hlbokého štúdia rozsiahlych prameňov a bohatej literatúry utvoril syntetický pohľad na Ľ. Štúra ako popredného slovenského pedagóga. Bakoš venuje pri skúmaní osobnosti Štúra veľkú pozornosť analýze jeho výchovnej práce. Správne vystihol u Štúra myšlienku, že vzdelanie širokých vrstiev ľudu závisí od úrovne hospodárskeho života. Ľudovít Štúr a jeho stúpenci spájali preto kultúrno-osvetovú prácu s otázkami hospodársko-politického a národného oslobodenia ľudu. Ľ. Bakoš zdôraznil vo svojom diele, že mnohé podnety z pokrokového pedagogického odkazu Ľ. Štúra možno dobre uplatniť a rozvinúť aj v socialistickej výchovnej praxi.

Bakoš týmto svojim spisom vykonal záslužnú prácu, keď predstavil slovenským učiteľom a kandidátom učiteľstva Štúra ako významného slovenského pedagóga a vychovávateľa, ktorý mal ďalekosiahly vplyv nielen na svojich priamych žiakov, ale i na celú generáciu slovenskej mládeže nielen v tridsiatych a štyridsiatych rokoch devätnásteho storočia, ale aj v jeho druhej polovici, ako i v našom storočí. Toto dielo patrí k základným spisom československej socialistickej pedagogiky a je zdrojom poučenia a nových podnetov pre výchovnú prácu v socialistickej škole.

V diele Štúrovci a slovenská škola v prvej polovici 19. storočia (Bratislava, SPN 1960), ktoré nadväzuje na predošlý spis, je popri zásadnej syntetickej úvodnej štúdii Ľudovíta Bakoša výber článkov a dokumentov. Bakoš vykonal takto záslužnú prácu, keď uverejnil cenné pramene, ktoré sú roztratené v množstve článkov v slovenských časopisoch z uvedeného obdobia, a takto ich sprístupnil širokému okruhu čitateľov.

Ľudovít Bakoš si získal veľké zásluhy aj v československej komeniológii. Pričinil sa o to, že Komenského Veľká didaktika vyšla v slovenčine prvýkrát r. 1954 (z latinčiny ju preložil M. Okál'), ako aj o vydávanie ďalších vybraných spisov J. A. Komenského. O tomto veľkom českom pedagógovi napísal viacero hodnotných štúdií. V Úvode k slovenskému prekladu Komenského Veľkej didaktiky ju označil za najvýznamnejšie dielo učiteľa národov. „Všetky jeho základné pedagogické myšlienky, ktorými hovorí dnešku a ktorými sa stal nesmrteľným, obsahuje toto dielo. Je to zlatý skvost v klasickom pokrokovom pedagogickom dedičstve, ktoré je nám nepostrádateľnou pomôckou pri budovaní socialistickeho školstva, pri utváraní socialistickej pedagogickej teórie ...“³⁾

V úvodnej štúdii k Vybraným spisom IV Jana Amosa Komenského (Bratislava, SPN 1959) zhodnotil z marxistických pozícií viaceré významné pedagogické diela tohto mysliteľa.

V Epilógu, ktorý napísal pre Komenského spis *Orbis sensualium pictus* (Bratislava-Praha, SPN 1958), ho zaradil „medzi najrozšírenejšie a najobľúbene-

³⁾ Komenský, J. A.: *Veľká didaktika*. Bratislava 1954, s. VI.

nejšie školské učebnice. Mal veľký význam v dejinách školského vzdelávania takmer všetkých národov. Po celé desaťročia mnohé generácie prostredníctvom neho robili prvé kroky za vzdelaním. Svojou zrozumiteľnosťou, pútaivosťou a majstrovským pedagogickým spracovaním zapáľoval v mladých deťských mysliach túžbu po hlbšom poznaní, otváral mládeži nové obzory rozvíjajúcej sa novovekej kultúry, techniky a vedy.“⁴⁾ Podľa Bakoša má *Orbis pictus* nielen pedagogický význam ako učebnica, ale i ako malá encyklopédia základných poznatkov vtedajšej doby. V tomto diele vidí v súhlase s inými poprednými komeniológmi „završenie Komenského pedagogického diela, v ktorom majstrovsky uplatnil svoje základné, najdôležitejšie pedagogické požiadavky. Jasne v ňom vystupuje jeho senzualisticko-noetické stanovisko a z neho odvodené známe didaktické zásady, pedagogický realizmus, ktorého je priekopníkom, a myšlienka pansofie, ktorá je charakteristická pre všetky jeho pedagogické diela.“⁵⁾

Pri príležitosti 300. výročia smrti J. A. Komenského vydala Univerzita Komenského v Bratislave r. 1970 jeho spis *Informatórium školy materskej*, ku ktorému napísal Ľudovít Bakoš doslov. V ňom okrem iného vyslovil tieto pozoruhodné myšlienky: „Skromným výrazom našej úcty a vďaky k osobe a dieľu J. A. Komenského je aj vydanie *Informatória školy materskej*, slávneho spisu Komenského, rozsahom malého, ale hĺbkou myšlienok veľkého a stále živého. V dejinách svetovej pedagogiky je to prvé dielo, ktoré sa systematicky zaoberá otázkami predškolskej výchovy. Komenský sa ním živo prihovára aj k dnešku.“⁶⁾

Ľudovít Bakoš napísal viacej štúdií o Komenskom, ktoré uverejnil v našich pedagogických časopisoch, ako napr. *Svetový význam diela J. A. Komenského*,⁷⁾ *J. A. Komenský — zakladateľ novovekej didaktiky*⁸⁾, *Jan Amos Komenský a dnešok*,⁹⁾ a v zborníkoch z vedeckých konferencií, ako napr. *Didaktické aspekty Komenského Orbis pictus v zborníku Jan Amos Komenský a Slovensko* (Košice, VSV 1971). Z ich štúdiá poznáme, že sme v Bakošovi mali významného komeniológa, ktorý má po roku 1945 značný podiel na oživení záujmu o štúdium života a diela J. A. Komenského na Slovensku.

Z významných svetových pedagógov zaujal Ľudovíta Bakoša popri Ko-

⁴⁾ Komenský, J. A.: *Orbis sensualium pictus*. Bratislava—Praha 1958, s. 1.

⁵⁾ Tamtiež, s. 17.

⁶⁾ Komenský, J. A.: *Informatórium školy materskej*. Bratislava 1970, s. 80.

⁷⁾ *Jednotná škola*, 10, 1955, č. 1, s. 85—101.

⁸⁾ *Jednotná škola*, 12, 1957, č. 2, s. 178—201.

⁹⁾ *Jednotná škola*, 23, 1970, č. 3, s. 193—208.

menskom najmä francúzsky osvietenický filozof a pedagóg J. J. Rousseau, o ktorom napísal rozsiahlu a vedecky fundovanú štúdiu Jean Jacques Rousseau a jeho pokrokový pedagogický odkaz, ktorú uverejnil v knihe J. J. Rousseau Emil alebo o výchove (Bratislava, SPN 1956). V nej okrem iného poukazuje na to, že tento pedagogický mysliteľ 18. storočia „ako vo svojich sociálnopolitických a filozofických spisoch, tak aj v pedagogickom diele Emil alebo o výchove prináša mnoho originálnych myšlienok, vyjadrených s neobyčajnou úprimnosťou a zánietením, ktorými silne vplýval na politické myslenie predstaviteľov francúzskej buržoázie v období buržoáznej revolúcie, najmä jej radikálneho krídla, a na pedagogické myslenie v celom 19. storočí. Jeho vplyv je veľký aj v niektorých buržoázných pedagogických systémoch 20. storočia.“¹⁰⁾

Záujem Ľudovíta Bakoša o problematiku sovietskej školy a pedagogiky spadá do prvých rokov po oslobodení. Dobré si uvedomoval potrebu štúdia skúseností z budovania socialistickej školy v prvej krajine sveta, ktorá sa dala na cestu socialistického vývinu, odstránila triedny, dualistický charakter školy, uskutočnila demokratizáciu výchovy a vzdelania, zaviedla svet-skú, jednotnú, štátnu a pracovnú školu a pedagogiku začala rozvíjať na metodologických základoch marxizmu-leninizmu. Výborne poznal históriu sovietskej školy a pedagogiky a ich súčasné problémy. Systematické štúdium sovietskej pedagogickej literatúry, sústavné sledovanie sovietskych pedagogických časopisov, štúdijné cesty do ZSSR, osobné kontakty s významnými sovietskymi pedagógmi — to všetko prispelo k lepšiemu a dôkladnejšiemu poznaniu sovietskej pedagogickej skutočnosti a dávalo mu podnety, ako podľa sovietskeho vzoru budovať socialistickú školu, vychovávať učiteľov a rozvíjať marxistickú pedagogiku v Československu.

Z jeho početných prác o problematike sovietskej školy a pedagogiky treba osobitne vyzdvihnúť fundamentálne dielo *Prestavba sovietskej školy a výchova učiteľov v ZSSR* (Bratislava, SPN 1962), ktoré vyšlo k XII. zjazdu Komunistickej strany Československa. Je to syntetický spis, v ktorom Bakoš spracoval rozsiahlu pedagogickú problematiku. Pozitívny prínos tohto diela do československej pedagogiky je nielen v tom, že zoznamuje čitateľa so základnými otázkami prestavby sovietskej školy a výchovy učiteľov v Sovietskom zväze začiatkom šesťdesiatych rokov, ale najmä v tom, že nútil uvažovať, rozmyšľať, porovnávať, ako čo najrozumnejšie realizovať prestavbu nášho školstva a učiteľského vzdelávania v súhlase so základnými požiadavkami marxisticko-leninskej teórie, na skutočne vedeckom základe a v súlade s požiadavkami, ktoré kladla vtedy naša spoločnosť na školu a učiteľa.

¹⁰⁾ Bakoš, Ľ.: *Jean Jacques Rousseau a jeho pokrokový pedagogický odkaz*. In: Rousseau, J. J.: *Emil alebo o výchove*. Bratislava 1956, s. 7.

Vo svojej vedeckovýskumnej činnosti venoval Ľudovít Bakoš v šesťdesiatych rokoch značnú pozornosť otázkam teórie výchovy, najmä mravnej výchovy. Osobitne ho zaujala myšlienka, že naši učitelia a kandidáti učiteľstva nemali vysokoškolskú učebnicu o tejto významnej oblasti socialistickej pedagogiky. Preto sa rozhodol s kolektívom spolupracovníkov napísať dielo *Teória výchovy* (Bratislava, SPN, I. vyd. 1968, II. vyd 1972 a III. vyd 1977).¹¹⁾ Jeho marxisticko-filozofická, psychologická a pedagogická erudícia mu umožnila utvoriť vysokoškolskú učebnicu na vysokej vedeckej úrovni.

Hoci *Teória výchovy* je kolektívne dielo, má profesor Bakoš na jeho tvorbe najväčšiu zásluhu. Vedúci autorských kolektívov vedia najlepšie oceniť, čo znamená organizovať kolektív spolupracovníkov z rozličných pracovísk a miest celej našej republiky. Organizačná práca si vyžaduje veľa trpezlivosti a času. Nielen zodpovedná úloha vedúceho autorského kolektívu, ale aj vlastná účasť na tvorbe základných kapitol učebnice, to všetko si vyžadovalo od Ľ. Bakoša veľa trpezlivosti, námahy, sebazaprenia a času. Nová koncepcia tvorby vysokoškolskej učebnice *Teória výchovy* patrí najmä jemu. On je pri úvode súčasne autorom prvej, druhej a v značnej miere aj štvrtej kapitoly.

V prvej kapitole, *Všestranný rozvoj človeka — cieľ komunistickej výchovy*, dôkladne skúma najprv otázku výchovných cieľov v marxistickej pedagogike a potom osnovy výchovnej práce. Druhú kapitolu nazval *Podstata výchovného procesu* a zaoberá sa v nej marxistickým chápaním vývinu a výchovy osobnosti a vonkajšou a vnútornou podmienenosťou vývinu osobnosti. V oboch kapitolách využíva myšlienky klasikov vedeckého socializmu o výchove, diela klasika sovietskej pedagogiky A. S. Makarenka, súčasných významných sovietskych psychológov a pedagógov a vlastné názory, založené na hlbokom štúdiu marxistickej filozofie. V rozsiahlej štvrtej kapitole *mravná výchova* vytvoril tieto časti: 1. *Mravná výchova a jej úlohy pri budovaní komunizmu* a 2. *proces, zásady a metódy mravnej výchovy*. V prvej časti podáva výklad marxistického učenia o mravnosti, hovorí o mravnej výchove v systéme komunistickej výchovy, o cieľoch a obsahu mravnej výchovy. V druhej časti tejto kapitoly skúma priebeh výchovného procesu, píše o výchove a sebvýchove, o výchove a prevýchove. Medzi zásadami mravnej výchovy uvádza tieto: 1. *zásada komunistickej cieľavedomosti*, 2. *zásada aktívnosti*, 3. *zásada výchovy v kolektíve a kolektívom*, 4. *zásada vyzdvihovania kladných čŕt žiakovej osobnosti*, 5. *zásada primeranosti* a 6. *zásada jednoty požiadaviek a výchovných vplyvov*.

¹¹⁾ Záujem o prvé vydanie (vyšlo v 5150 exemplároch) bol medzi čitateľmi taký veľký, že sa učebnica rýchlo rozpredala a o štyri roky (1972) vyšlo už jej druhé vydanie. Tretieho vydania (1977) sa Bakoš nedožil a na vydanie ho pripravil Rudolf Pravdík.

Ďalej podáva všeobecnú charakteristiku metód mravnej výchovy a osobitne rozoberá tieto metódy: 1. metódu vysvetľovania, 2. metódu cvičenia a navykania a 3. metódu mravného hodnotenia. Približne tretina rozsahu Teórie výchovy je dielom Ľudovíta Bakoša.

Týmto dielom sa Ľ. Bakoš zapísal ako hlavný autor a vedúci autorského kolektívu natrvalo do dejín teórie výchovy. V tomto diele sú zahrnuté vo vydarenej syntéze najnovšie vedecké poznatky z teórie výchovy. Pozitívne ovplyvnilo aj vedeckú tvorbu v tejto oblasti v ČSSR.

V problematike teórie výchovy venoval Bakoš pozornosť otázkam rodinnej výchovy, o čom svedčia aj knihy *Rozhovory s rodičmi* (Bratislava, SPN 1964) a *Problémy rodinnej výchovy* (Bratislava, SPN 1968), ktoré zostavil, redigoval a napísal do nich závažné kapitoly. V súhlase s významnými socialistickými pedagógmi aj Bakoš pripisuje rodine významné miesto pri výchove detí. Výchovu detí považuje za jednu z najhlavnejších povinností rodičov. Zamýšľa sa nad funkciou rodiny v socialistickej spoločnosti a správne odsudzuje hlasy, ktoré zmenšujú význam rodiny v súčasnosti a najmä v budúcnosti. Výchovu detí pokladá za dlhodobý proces, ktorý si vyžaduje cieľavedomú činnosť školy a rodiny. Zdôrazňuje, že rodinná výchova sa môže úspešne uskutočňovať len vtedy, ak je cieľavedomá, plánovitá, systematická a opiera sa o konkrétne výchovné ciele a základné poznatky z pedagogiky a psychológie. Prizvukuje priamy výchovný vplyv rodičov na osobnosť dieťaťa, ale aj nepriame výchovné pôsobenie rodinného prostredia. Zvláštnu pozornosť venuje výchovnému významu príkladu rodičov, čo je v úplnom súlade s názormi významných pedagógov. Zamýšľa sa aj nad vzťahom rodiny k spoločnosti a výchovou detí. Za veľmi škodlivé a nesprávne považuje, ak sa rodina uzatvára do okruhu svojich záujmov, ak sa zdôrazňujú a uprednostňujú rodinné interesy. Rodičia majú vychovávať u detí záujem o spoločenské dianie, o život národa, vlasti a celého ľudstva. Veľký dôraz kladie na spoluprácu školy a rodiny pri výchove detí. Od rodičov žiada, aby poznali základy socialistickej pedagogiky, aby si osvojili minimum pedagogických vedomostí. V tomto im môžu pomôcť združenia rodičov a priateľov školy, ktoré majú vytvárať triedne kolektívy rodičov, a tak stmeľovať ich spoločný záujem o najlepšiu výchovu detí. Zvyšujúci sa záujem rodičov o štúdium základov pedagogiky a psychológie svedčí o tom, že sa literatúra, ktorá im je určená, minie v krátkom čase.

Ľudovíta Bakoša môžeme oprávnene považovať za významného teoretika aj v oblasti rodinnej výchovy v Československu.

V Československej socialistickej republike patrí Ľudovít Bakoš k priekopníkom *pedeulógie*, tejto významnej zložky socialistickej pedagogiky. Problematika učiteľa, najmä učiteľského vzdelávania, ho zaujala už dávnejšie; jej začiatky siahajú do jeho príchodu na Vysokú školu pedagogickú v Bratislave (r. 1953), keď vo funkcii prorektora mal na starosti prípravu stredoškols-

ských učiteľov. Intenzívne študoval túto problematiku a vychádzal nielen z našich československých skúseností a teoretického skúmania otázok učiteľskej prípravy, ale aj z dôkladného štúdia vzdelávania učiteľov v socialistických krajinách, najmä v ZSSR. Nielen sústavné štúdium týchto otázok, ale aj niekoľko štúdiijných ciest v druhej polovici 50. a začiatkom 60. rokov do ZSSR, NDR a Poľska mu umožnili poznať, ako sa rešia súčasné problémy vo vzdelávaní učiteľov. Návštevy vedeckých inštitúcií, ktoré skúmajú túto problematiku, stretnutia s poprednými pedagógmi zaoberajúcimi sa teoreticky otázkami vzdelávania učiteľov prispeli k tomu, že Ľudovít Bakoš sa stal v ČSSR najuznávanejším odborníkom v tejto oblasti a získal si patričné ocenenie aj v zahraničí, najmä v socialistických štátoch. Stály záujem o štúdium problematiky vzdelávania učiteľov mu umožňovala neskôr aj zodpovedná funkcia riaditeľa Ústavu pre učiteľské vzdelávanie pri Univerzite Komenského v Bratislave, ktorú obetavo vykonával niekoľko rokov. Výsledkom tohto sústredeného, intenzívneho a systematického štúdia bola hlavne monografia *Prestavba sovietskej školy a výchova učiteľov v ZSSR* a niekoľko hodnotných štúdií, ktoré publikoval v časopisoch a zborníkoch. Pripravil pre vydanie rozsiahlu syntetickú prácu *Učiteľské vzdelávanie v socialistických krajinách*, ktorá vyšla až po jeho smrti v jeho *Vybraných pedagogických dielach* (Bratislava, SPN 1976). V tejto štúdii píše o učiteľskom vzdelávaní v ČSSR, potom v ďalších európskych socialistických krajinách: v ZSSR, NDR, MLR, PLR, BLR, RSR a v SFRJ. V každom štáte sa sústreďuje na sledovanie hlavných problémov a zasvätené nás oboznamuje nielen s historickým vývinom, ale najmä so súčasnými otázkami vo vzdelávaní učiteľov. Štúdium jednotlivých kapitol vedie čitateľa k porovnávaniu úrovne učiteľského vzdelávania v uvedených krajinách a k utvoreniu celkového obrazu o nich ako celku. Táto štúdia je kvalitným prínosom pre socialistickú komparatívnu pedagogiku.

Pedagogické dielo Ľudovíta Bakoša, ktoré vytvoril za tri desaťročia, je rozsiahle a všestranné.¹²⁾ Umožnili mu ho vytvoriť jeho nadanie, veľká usilovnosť, nevšedná pracovitosť, cieľavedomosť, osvojenie si marxisticko-leninského svetonázoru a naša socialistická spoločnosť. Táto spoločnosť mu umožnila, aby sa rozvinul jeho talent a vytvorili sa mu podmienky pre pozitívny vývin jeho osobnosti. On sa tejto spoločnosti odvdžal tým, že sa aktívne zúčastňoval celé tri desaťročia na jej budovaní, najmä na budovaní socialis-

¹²⁾ Je zachytené v personálnej bilbiografii *Ľudovít Bakoš*. Zaostavila ju Emília Hurajová, vydala Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave r. 1977, 94 s.

tickej školy a rozvíjaní marxistickej pedagogiky. Pedagogické dielo, ktoré vytvoril, je hodnotným a trvalým vkladom do socialistickej pedagogiky a budú sa k nemu vracat' naši a zahraniční pedagógovia nielen v súčasnosti, ale aj v budúcnosti.

Četné psychologické a pedagogické výzkumy odhalily celou řadu příčin neúspěchu a jejich vzájemné prolínání. Jednou z příčin neúspěchu je zásadní změna osobnosti dítěte, která vznikla proto, že samy počáteční neúspěchy v učení, „posilované“ soustavným záporným hodnocením hlavní autority třídy — učitele, a ještě nižším hodnocením ze strany prospívajících dětí nutně vedou ke změně sociální pozice žáka ve třídě. A je známo, že existence a stabilita takové pozice je nezbytným předpokladem jak intelektuálních úspěchů, tak osobních vlastností, které jsou k tomu nutné.

Psychologické experimenty a po léta prováděná práce s takovými dětmi nás přesvědčují o tom, že se jejich značná část dostala do kategorie zaostávajících žáků nikoli pro své omezené intelektuální možnosti, ale proto, že došlo k zásadní změně v rozvoji jejich osobnosti. Proto je třeba odstraňovat mezery ve vědomostech a návycích těchto dětí nikoli přímo, nýbrž „oklikou“. Mám na mysli změnu sociálně osobnostní pozice dítěte, jeho vztahu k učení a v důsledku toho i zlepšení úspěchu.

A. I. Lipkina
v diskusi k otázkám výchovy a vzdělání v SSSR
Voprosy filosofii 1973
